HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דכתיב [1] הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר [2] וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב [3] ידוע תדע כי גר יהיה זרעך [4] כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב [5] ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב [6] ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי התם חדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם א) מדה טובה מרובה ממדת פורענות [7] ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב [8] ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב [9] אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב [10] מרחוק ה' נראה לי לדעת ב) דכתיב [11] כי אל דעות ה' מה דכתיב [12] מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב [13] כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' [14] ויקרא לו ה' שלום: [15] ויקם מלך חדש וגו' ג) רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך [15] אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל [16] ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב [17] ובכה ובעמך ובכל עבדיך [18] הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב [19] כי הנה ה' באש יבא וכתיב [20] כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב ד) [[20] ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים ה) שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר [21] כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר [22] ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב [23] כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו ו) מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב [24] ויזד יעקב נזיד ז) א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח ח) זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר [25] ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב [26] ובני קיני חתן משה וגו': [18] ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו [27] וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שממסכנות את בעליהן דאמר מר ט) כל העוסק בבנין מתמסכן [27] את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון י) מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו [28] וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: [28] ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים [29] ויעבידו מצרים את בני ישראל

בפרך

מקים וגו'. הציב אבשלום אותה עצה וקיימה מצבת דבריו של הקב"ה כדכתיב לעולם ה' דברך נצב (תהלים קיט). ויקרא למצבת על שמו) גרס לאותה רעה שתקרא על שמו. ויקרא לה יד אבשלום כ) כך היא נקראת: **וישלחהו מעמק חברון.** ביוסף משתעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים: **של אותו צדיק שקבור בחברון.** אברהם: **אינו כן.** דיותר ממה שהוא מודד מודדים לו: **דבאותה מדה.** דוגמא מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שעשה משתלם למדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענות: **אמור לחכמה.** שהיא אצל הקב"ה ומפיו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב): **דלא כתיב וימת.** מלך מצרים וימלוך תחתיו אחר: **ונתחכם למושיען.** לבקש לנו חכמה כנגדו: **במה נידונים.** שלא יוכל לדון אותנו בו שידענו מדרכיו שמדד מדה כנגד מדה לדור המבול ולאנשי סדום: **כי באש ה' נשפט.** וכן ישיב לנו גמול (א): **שבשלו.** לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה): **באותה עצה.** דנתחכמה לו: **יושבי יעבץ.** תלמידי יעבץ. (ב) אדם גדול בתורה היה כדכתיב (דה"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (תמורה טז.): **תרעתים.** מפרש בספרי ל) ששמעו תרועה בהר סיני. ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים: **שמעתים.** ששמעו מצות אביהם. דבבני יונדב בן רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל המה הקינים: **סוכתים.** על שם שהיו יושבים בסוכות כדכתיב (ירמיה לה) ונשב באהלים. וקרי להו משפחת סופרים דהיינו סנהדרין וכן תרעתים זקני שער: **ועלינו מן הארץ מבעי ליה.** יגרשונו מן הארץ מאי ועלה הלואי שיצאו שונאיהם מארצם הואיל ויראים מפניהם: **מלבן.** כמין דפוס שבו עושין הלבנים שממלאין אותו טיט ומחליקין אותו והיא הלבנה: **ותלו לו לפרעה.** דעליה קאי קרא ומיניה סליק ויאמר אל עמו וגו' הבה נתחכמה לו וגו' וישימו עליו שרי מסים: **אסטנים.** מפונק ואינו יכול לעשות מלאכה: **שרי מסים דבר שמשים.** רידוי של אומה שמרגילין ומשימין לעבודה. אותו מלבן שתלו לו היה לישראל רידוי של השמה: **למען ענותו לפרעה.** בשביל סבלותם דישראל שיטו שכם לסבול: **שמסכנות את בעליהן.** שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים ליטבע בים: **שממסכנות.** מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים מ) ובשביל עבודה זו אירע להן. ולהאי לישנא לא גרסינן דאמר מר (ג) כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגריס לה מתרגמינן להן דרב ושמואל נמי אכל בניינים של כל אדם מסכנות פעמים שנופל מהבנין ומתי נ) ממסכנות שמביא את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן: **ראשון ראשון מתרוסס.** כשהיו בונין קצת היה מתרוסס ונופל וחוזרין ובונין והוא נופל: **פי התהום בולעו.** נבלע בארץ: **רוח הקדש מבשרתן.** לישראל ואומר למצרים אין מועיל לכם כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: **ויקוצו היה דומה להן.** כאילו עיניהם וגופם מלאים קוצים בראותם את ישראל פרים ורבים:

בפרך

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מלינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי"ל דעדיין גבי מדת פורענות איירי (ד) רדיפה ולא הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר הישר: ס) **מרים המתינה למשה שעה אחת.** לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים ע) ועוד בפ"ק דחגיגה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דכי הדדי נינהו:

שהיתה

מסורת הש"ס

א) [יומא עו. סנהדרין ק:], ב) בס"א: לדעה, ג) עירובין נג., ד) [נ"א וחרבו שלופה בידו (במדבר כב)], ה) [זבחים קטו. ע"ש], ו) [סנהדרין קו. ע"ש], ז) שם קו., ח) [שם קו. וקד. ע"ש], ט) [יבמות סג.], י) [גירסת הערוך בערך פיתום מתמסמס], כ) [ש"ב יח], ל) [בהעלותך י כט], מ) [שמות יב], נ) [נ"ל הבנין וממית. רש"ל], ס) [שייך לעיל ט: במשנה ודע דמלשון תוס' שהעתיק התוי"ט נראה דמיד אחר סוף דיבור דלעיל ששים מספר הישר כתבו תוספת אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם וכו'], ע) [ישוב נכון תמצא בתוי"ט],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי באש וכו' גמול הס"ד ואח"כ מ"ה נדונים במים כל הבן הילוד וגו' הס"ד: (ב) ד"ה יושבי וכו' יעבץ אדם גדול וכו' ישראל לאמר אם ברך: (ג) ד"ה שממסכנות וכו' דאמר מר ביבמות כל העוסק: (ד) תוס' ד"ה לעולם וכו' ברדיפה ולא בהריגה:

מוסף רש"י

מדה טובה מרובה. רבה על חברתה, מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות בה, שבמדה טובה נאמר (שמות לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים (יומא עו.). **ומשפחות סופרים.** והאי קרא מפרש ליה כולי בספרי בפרשת ויאמר משה לחובב (סנהדרין קד.). **המה הקנים.** וקיניס אלו בניו של יתרו, דכתיב ובני קיני חותן משה, ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב, דכתיב הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב, וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו כה אמר ה' וגו' יען אשר שמעתם על מצות יהונדב אביכם וגו' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, ואמרינן בספרי אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל, והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל, אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ר (שם). **ותולה קללתו בחבירו.** והרי הוא כאילו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוה (שמות א י). **מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ.** אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה (שם א יב).

תוספות שאנץ

יעבץ אדם גדול היה בתורה. תרעתים מפרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבין בשערי (ב"ד) [ירושלים] תרעתים זקני שער. שמעתים ששמעו מצות אביהם דבבני יונדב בן רכב משתעי [קרא] והם היו מבני בניו של יתרו. סוכתים על שהיו יושבין בסוכות כדכתיב ונשב באהלים. וקרי משפחות סופרים דהיינו סנהדרין ל"ה: שמסכנות לבעליהן. שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים לטבוע בים: מסכנות מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים. ובשביל עבודה זו אירע להם. ולהאי לישנא לא גרסינן לה דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגרס ליה להך מתרגם להן דרב ושמואל אכל הבניינים של כל אדם מסכנות שנופל מהבנין וממית: ממסכנות שמביאין את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק וכו'. ל"ה:

תורה אור השלם

1. כֹּה אָמַר יְיָ הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ וְלָקַחְתִּי אֶת נָשֶׁיךָ לְעֵינֶיךָ וְנָתַתִּי לְרֵעֶיךָ וְשָׁכַב עִם נָשֶׁיךָ לְעֵינֵי הַשֶּׁמֶשׁ הַזֹּאת: שמואל ב יב יא
2. וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה: בראשית לז יד
3. וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: בראשית טו יג
4. וְאַבְשָׁלֹם לָקַח וַיַּצֶּב לוֹ בְחַיָּיו אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן בַּעֲבוּר הַזְכִּיר שְׁמִי וַיִּקְרָא לַמַּצֶּבֶת עַל שְׁמוֹ וַיִּקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שמואל ב יח יח
5. וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלוֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת וּשְׁמָהּ תָּמָר הִיא הָיְתָה אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה: שמואל ב יד כז
6. וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ וַיַּצִּתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ: שמואל ב יד ל
7. וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ: שמות ב ד
8. וַיָּבֹא יְיָ וַיִּתְיַצַּב וַיִּקְרָא כְפַעַם בְּפַעַם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל דַּבֵּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ: שמואל א ג י
9. אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא: משלי ז ד
10. מֵרָחוֹק יְיָ נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד: ירמיהו לא ב
11. אַל תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְיָ וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: שמואל א ב ג
12. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: דברים י יב
13. כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: עמוס ג ז
14. וַיִּבֶן שָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ לַייָ וַיִּקְרָא לוֹ יְיָ שָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדֶנּוּ בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי: שופטים ו כד
15. וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף: שמות א ח
16. וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: שמות א ט
17. וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים: שמות ז כט
18. הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ: שמות א י
19. כִּי הִנֵּה יְיָ בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי אֵשׁ: ישעיהו סו טו
20. כִּי בָאֵשׁ יְיָ נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְיָ: ישעיהו סו טז
21. כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ: ישעיהו נד ט
22. וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְיָ אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: שמות יד כז
23. עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: שמות יח יא
24. וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף: בראשית כה כט
25. וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׂוּכָתִים הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מֵחַמַּת אֲבִי בֵית רֵכָב: דברי הימים א ב נה
26. וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְבַּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עֲרָד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם: שופטים א טז
27. וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס: שמות א יא
28. וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות א יב
29. וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: שמות א יג